

Tā vairs nav demokrātija, virzāmi

Ir acīmredzami, ka kāds grib kaut ko nogremdēt, bet nogremdē viņš nevis Lembergu, bet gan nopietnus Latvijas uzņēmumus un nodara kaitējumu valstij – intervijā Romānam Meļņikam atzīst **kādreizējais Satversmes tiesas priekšsēdētājs Gunārs Kūtris**

Kopš ASV sankciju sarakstā ir iekļauts Aivars Lembergs, redzams, ka gan amatpersonām, gan iestādēm un arī uzņēmumiem, tostarp bankām, ir liela neskaidriība, kā rīkoties šādā situācijā. Kā šo situāciju vērtējat jūs kā kādreizējais Satversmes tiesas priekšsēdētājs?

Te ir divi aspekti. Pirmais: jebkurš cilvēks, kas grib ievērot likumu, un arī valsts apzinās, ka cīņa pret netīro naudu jeb noziedzīgi iegūto naudu ir nepieciešama un saprotama. Bet otrs moments ir, ka regulējumam ir jābūt tādām, lai cilvēkus nepataisītu par tādām kā raustāmām lellēm, lai cilvēku nepataisītu par pastāvīgi nobijušos.

Šobrīd redzam, ka notiek šī iebiedēšana.

Jā. Bet, ja cilvēks dzīvo brīvā valstī, viņam vajadzētu justies droši. Man liekas, ka par daudz šobrīd tiekamies veidot tādu kā policijisku režīmu. Man ir pat piemērs tam, ka šādas policijiska režīma pazīmes ir redzamas. Kriminālprocesa likumā tagad iestrādāja normu, ka par noziedzīgi iegūtu tiek uzskatīta manta, kas atbilst noteiktām pazīmēm, bet personai, kura uzskata, ka tā ir legāli iegūta, ir pienākums pašai pierādīt tās legālo izcelsmi.

Nevainīguma prezumpcija ir atmesta kā pilnīgi lieka?

Viena lieta ir nevainīguma prezumpcija, bet cilvēks drīkst arī klusēt. Kā var likumā ierakstīt, ka viņam ir pienākums izskaidrot savas naudas izcelsmi? Pēc būtības viņam būtu tiesības vispār klusēt – jā, viņam ir tiesības izskaidrot, bet var arī klusēt. Taču, ja viņam uzliek par pienākumu izskaidrot, tas nozīmē, ka valsts viņu sodīs par pienākumu neizpildi, jo procesā ir procesuālās sankcijas par pienākumu nepildīšanu!

Parasti saka, tie ir blēži, kas nespēj atklāt, kur ņēmusi naudu, un die's ar viņiem! Bet vienalga. Arī tādām ir tiesības runāt un ir tiesības klusēt. Un mēs viņam varam teikt: tu vari nākt, pierādīt savas mantas legālo izcelsmi, un, ja tu pierādīsi, – labi, tev to neatņems –, bet, ja tu to nepierādīsi, mēs pierādīsim, ka tā ir noziedzīgi iegūta.

Tur jau tā lieta, ka, lai novērtētu kā noziedzīgi iegūtu, ir jāpierāda. To ne vienmēr spēj. Un tad tā ir vājuma izrādīšana.

Tam jābūt primāri vienmēr: valstij ir jāpierāda, ka manta vai nauda ir noziedzīga. Un otrs: jādod iespēja aizstāvēties. Šā brīža politiķi ierakstījuši nosacījumu, ka naudas īpašniekam ir pienākums izskaidrot. Normālā valstī pilsonim nav pienākuma izskaidrot, no kurienes ņēmis naudu – ja valsts spēj pierādīt, ka tā ir noziedzīga, tā var atņemt šo naudu, labi, bet personai nerodas pienākums skaidroties.

Arī tas, ka valsts uzliek rāmīti, ka tu drīkst skaidrā naudā līdz tik un tik rīkoties. Uzņēmējam ir stingrāks ierobežojums, bet te runa par privātpersonām. Tā ir brīva valsts vai policijas kontrolējamā valsts?

Jo īpaši, ja šādi ierobežojumi vairāk skar tos, kuri kādu apstākļu dēļ vēlas rīkoties ar legāli iegūtu, nopeļņu naudu. Tie, kam ir noziedzīgi iegūti līdzekļi, gan jau iemanās būt ar tiem piesardzīgi.

Noziedznieki iekrīt, tie, kas ir mulķi. Bet no šādām normām pēc būtības cieš tie, kuri īstenībā varbūt nav vainīgi.

Ja, teiksim, mēs skatītos kā tiesneši, var teikt: kāpēc gan normāls cilvēks nevarētu izskaidrot savas naudas legālo izcelsmi? Bet vai valstij jādod tiesības pagērēt, lai cilvēks izskaidrot?

Jo tā jau ir iejaukšanās privātpašumā?

Es domāju, ka jā. Es domāju, ka tā ir iejaukšanās cilvēka privātajā dzīvē. Cilvēks varbūt pa kluso naktī nodarbojas, piemēram, ar prostitūciju. Aizliegtā uzņēmējdarbība? Nav nomaksāti nodokļi? Tad uzlieciet nodokļus!

Problēma tad ir nenomaksāti nodokļi, taču tas nenozīmē, ka varētu atņemt visu naudu?

Jā, tieši par to ir jautājums. Un, kas būtiski, – tikko kā banka uz īsāku, bet Finanšu izlūkošanas dienests uz ilgāku laiku iesaldē kontā esošo naudu, viņi to naudu mēģina nosaukt par noziedzīgi iegūtu. Banka ziņo dienestam par aizdomīgiem darījumiem, bet Finanšu izlūkošanas die-

▲ GUNĀRS KŪTRIS: kā jūs domājat, kā jutīsies tiesnesis, kam šajā lietā ir jāizspriež Lemberga rīcība? Ja nebūs pierādījumu, vai viņš varētu uzdrošināties taisīt attaisnojošu spriedumu? Viņu nolinčos, pateiks, ka viņš arī ir sankciju sarakstos, nopirkts utt.

Ja saka, ka tev ir jāziņo, jo pretējā gadījumā mēs tevi sodīsim, tā nav mīlestības pret valsti audzināšana

neests jau ziņo tālāk, tā ir iespējami noziedzīgi iegūta, jo kriminālprocesu par nelegālu naudu nedrīkst sākt – kriminālprocess var būt tikai par noziedzīgi iegūtu.

Tāpēc noformē, kā vajag...

Bet tik un tā ir jābūt kādam pierādījumam, kādam argumentam, ka tā ir noziedzīgi iegūta, nevis tas, ka cilvēks nevar izskaidrot, no kurienes dabūjis, vai cilvēks negrib izskaidrot, jo cilvēks var neliecināt pret sevi.

Un mums ir vēl lielāks paradokss. Eiropas Savienības direktīvā par noziedzīgi iegūto mantu latviešu valodā lieto vārdu «nelikumīga». Angļu valodā tur nav vārda «nelikumīga» vai «nelegāla» – tur ir «krimināla», tur ir «noziedzīgi iegūta».

Kas tad būtu vispirms jāpierāda...

Kas ir tulkojis, vai mūsu speciālisti palīdzējuši pielabot latviešu versiju, lai Latvijā mēs cīnītos pret jebkuru neskaidras izcelsmes naudu? Tāpēc man liekas, ka mēs

pārforšējam. Es saprotu, kāpēc dienesti pārforšē, – jo baidās no *Moneyval* atkārtotās pārbaudes jeb ziņojuma, ka mēs neko neesam darījuši pret naudas atmazgāšanu.

Nu jācenšas, cik var, lai izrādītos?

Jā. Tagad es klausos, ka ir 70 ierosinātu lietu, salīdzinot, teiksim, ar kādām septiņpadsmit vai cik tur pagājušajā gadā. Kāds noziedzības pieaugums valstī!

Vai apkarošanas uzlabošanās?

Nezinu. Es vismaz divas tādās lietas zinu, kurās acīmredzami nekāda atmazgāšana nav bijusi. Šobrīd praksē ir aiziets tik tālu, ka rosina lietu par atmazgāšanu tikai tādēļ, lai varētu atņemt naudu. Es domāju, ka pēc kāda laika sāksies otrā galējība, kad tie cilvēki sāks celt prasības pret valsti un kad valsts būs spiesta atdot.

Valstij tagad jāgatavo likums, lai nevarētu atprasīt?

Vienā likumā jau ir iestrādāts: jo lielāka summa, jo mazāk procentuāli valsts atdod. Jā, vienkārši – nav jau jāatdod viss, tikai jākompensē nedaudz.

Tā ir pārspīlēta cīņa ar noziedzīgi iegūto naudu? Es domāju, ka jā. Lai izpatiktu ārzemju prasībām.

Un, starp citu, – tad, kad Latvijas valdības dienesti sagatavoja atzinumu jeb viedokli *Moneyval* komisijai, tas bija tik slepens, ka pat Saeimas deputātiem neatļāva ar to iepazīties, nosūtīja adresātam ar domu, ka tad, kad tur būs akceptējuši, varbūt šeit publiski parādīsies, kāda ir

situācija. Bet tas ir mūsu valsts ziņojums par to, ko mēs esam darījuši, – principiāli katram cilvēkam vajadzētu parādīt, kā mūsu dienesti ziņo par to, ko mēs esam izdarījuši. Bet gan jau tas dienests, kuram gribas nostiprināt savas pozīcijas, lai, teiksim, dabūtu finansējumu, par visu ziņo mazlietiņ spilgtākās krāsās. Tagad, protams, visi atmazgājoties rādīs, cik mums daudz lietu, cik ir iesaldētās naudas. Varbūt tā ir izrādīšanās, mēs esam pieraduši pie pierakstījumiem arī, bet galvot es nevaru.

Ja runājam par šo pašu naudas atmazgāšanas tēmu un par šo taisnīguma jeb drošuma momentu, šobrīd visi tie subjektīvi, kuriem naudas atmazgāšanas novēršanas likums uzliek par pienākumu ziņot par aizdomīgiem darījumiem, pēc būtības ir ķīlnieki. Viņiem ar likumu ir pateikts: ja neziņosi, tev var būt bargi sodi. Labi, tur notāriem, advokātiem varbūt nav tik ietekmīgi, bet, teiksim, bankām draud ļoti lieli sodi, ja neziņo.

Tāpēc labāk aiz piesardzības pārcenšas?

Viņi labāk par 150% vai 200% pārpilda prasīto, aizsūta arī lieko informāciju Finanšu izlūkošanas dienestam, kurš nevar «aprīt» visu šo informāciju, nespēj izanalizēt. Jo, protams, drošāk ir aizsūtīt nekā nenosūtīt. Tas nozīmē, ka valsts ar šādu sodošo mehānismu ir piespiedusi... negribas lietot vārdu «stučēt», bet, teiksim tā, piespiedusi visiem iekļauties cīņā pret noziedzīgi iegūto naudu, tur-

klāt tā, ka tie, kas neiekļausies, tiks sodīti. Un tas atkal noved pie tā, ka Latvijā visus grib pataisīt par policistiem. Tas ir absurds.

Cilvēkam varētu būt pilsona pienākums, gatavība aizcieņas pret valsti ziņot, ja ir noziegums. Bet, ja mēs sakām tā, ka tev ir jāziņo, jo pretējā gadījumā mēs tevi sodīsim, tā nav mīlestības pret valsti audzināšana.

Bet neredz arī, ka būtu noziegumi. Tiesas to nav apstiprinājušas.

Redziet, te varbūt darbojas daudzi citi momenti saistībā ar sabiedrības uztveri. Piemērs – amerikāņi pat uzķērušies uz dažu Latvijas politiku viedokļa, kuri saka, ka Lembergs ir korumpēts. Latvijā vēl nav bijusi tiesa, kurā Lembergs būtu notiesāts par korupcijas darbībām.

Balstās uz «vispārzināmo».

Tā ir acīmredzama atkāpšanās no nevainīguma prezumpcijas principa. Latvijā visi šobrīd pieņem – vismaz vadībā –, ka Lembergs jau ir noziedznieks, jo amerikāņi tā atzina. Kā jūs domājat, kā jutīsies tiesnesis, kam šajā lietā ir jāizspriež Lemberga rīcība? Ja gadījumā nebūs pierādījumu, vai viņš varētu uzdrošināties taisīt attaisnojošu spriedumu?

Tādu tiesnesi nolinčos.

Viņu nolinčos, pateiks, ka viņš arī ir sankciju sarakstos, nopirkts utt. Ir radīts presings. Man ir bail par šādu attieksmi.

Un tas ir jautājums par valsts attieksmi. Ja valsts izdomā, ka kārtību var panākt

es uz totalitārismu

FOTO - AIVARS LIEPIŅŠ, DIENAS MEDIJI

Gunārs Kūtris

- 1983. gadā absolvēja Latvijas Valsts universitātes Juridisko fakultāti, 1994. gadā ieguva tiesību zinātņu maģistra grādu. Papildinājis zināšanas Federālā izmeklēšanas biroja Nacionālajā akadēmijā ASV, Federālo tiesībsargājošo iestāžu mācību centrā ASV un Japānas Tieslietu ministrijas Pētījumu un mācību institūtā.
- Bijis Latvijas Ģenerālprokuratūras Metodikas nodaļas virsprokurors.
- Valsts ieņēmumu dienestā vadījis Finanšu policijas pārvaldi.
- Desmit gadu bija Satversmes tiesnesis, no tiem septiņus – Satversmes tiesas priekšsēdētājs.
- Bija 12. Saeimas deputāts, Saeimas sekretāra biedrs Saeimas prezidijā.

kad Lemberga sieva uzraksta iesniegumu līdz pat vienam otram prezidentam, saka, zini, man bērnam skolā jāmaksā par pusdienām, šajā brīdī parādās tā muļķība, ka Latvijas valsts pārstāvji atzīst: ak jā, tiešām ir cilvēkam jādzīvo arī.

ASV sankcijas nav pirmoreiz. Vai pēc ABLV Bank gadījuma, kad arī cilvēki palika bez algas kontiem, jau nebija jābūt skaidrai valsts rīcībai par to, caur kuriem izmaksā algu, pensiju, pabalstus, kā cilvēks var nomaksāt kaut vai komunālos rēķinus?

Loģiski. Tam, kas to sankciju likumu virzīja Saeimā, bija jābūt skaidrībai par visu, kas ar to saistīts. Ja nezina paši, var izmantot citu valstu pieredzi. Teorētiski šādā situācijā cilvēks var teikt: es gribu, lai manā darbavietā man izmaksā manis nopelnīto algu skaidrā naudā, mani neinterese, ka darbavietā nav kasiera. Līdzīgi ar pensiju – tā ir jāizmaksā, personai ir tiesības uz to, tas ir viņa īpašums. Valstij tas ir jānodrošina, pat ja privātbankas baidoties no sankciju likuma sekām, labāk ir dubulti piesardzīgas. Un valsts nevar ieņemt tādu pozu, ka, zini, mēs dzīvojam savu dzīvi, Latvijas iedzīvotāji dzīvo citu dzīvi.

Viena lieta, ja cieš sankciju sarakstā iekļautais Lembergs, bet sanāk jau tā, ka netieši, sekundāri cieš arī principā nevainīgi cilvēki. Piemēram, ostas darbinieki. Labi, tagad valsts pārņemusi varu ostā, formāli viss sakārtots, taču kravu un kuģu īpašnieki jau ir iebiedēti, viņi Latviju uztvers par risku zonu. Var paredzēt, ka tranzīta plūsmas izsīks, no tā cietīs valsts, jo budžetā būs mazāki ieņēmumi un vēl būs jāpiemaksā Latvijas dzelzceļam, lai tas spētu uzturēt infrastruktūru.

Ja Amerika šo lēmumu pie-

ņēma, pateicoties kāda Latvijas kangara «informācijai» (es nedomāju, ka tur kaut ko diži zina par Latvijas Lembergu), es teiktu, ka tas cilvēks ir bijis Latvijas nodevējs, jo savas politiskās vai citu ambīciju dēļ viņam ir bijis pilnīgi nospļauties par Latvijas ekonomiku kopumā. Tas, ka sankciju likums paredz, ka līdz ar to tiek iesaldētas visas finanšu darbības kaut kā saistītiem uzņēmumiem, tas ļoti daudziem nozīmē bankrotu.

Saistību var atrast vienu. Ja grib...

Ir acīmredzami, ka kāds grib kaut ko nogremdēt, bet nogremdē viņš nevis Lembergu, bet gan nopietnus Latvijas uzņēmumus un nodara kaitējumu valstij.

Kā to visu, par ko teicāt, var sakārtot no tiesiskā viedokļa? Es runāju ne par Lembergu, bet sistēmu, kad cieš nevainīgas personas. Skaidrs, ka politikā nav gata vi ko mainīt šajā brīdī. Vai sagaidāmas sūdzības Satversmes tiesā par cilvēka tiesību ierobežošanu, nevainīguma prezumpcijas ignorēšanu?

Jebkuram valdniekam ir patīkami valdīt ar ļoti stingru roku, ar pārmērīgām metodēm, kad visi ir iebiedēti. Šis jautājums nav tā vienkārši risināms, to nevar ar vienu lēmumu, ar vienu vēzienu nomainīt. Iespējams, tie cilvēki, kuru nauda nepamatoti apturēta, var vērsties tiesā pret valsti ar prasību atdot savu īpašumu un vēl kompensēt zaudējumus. Ja valsts grib paņemt, lai pierāda, ka tas nav konkrēto personu īpašums. Var teikt: tas ir mans, jo tas ir manā kontā – jūs pierādiet, ka tas manā kontā ir nelikumīgi. Ja tādu lietu būtu daudz, valsts sāktu apdomāties.

Bet kas, manuprāt, krietni nopietnāk apturēs šādu pārspilējumu – ja ekonomikas speciālisti, sākot ar ministriju, apzināsies, ka Latvijas uzņēmēji (pat rezidenti, nerunājot tikai par nerezidentiem) aiziet no Latvijas. Es domāju, ka, aprunājoties ar vienu otru uzņēmēju, kas pametis Latviju, atklātos, ka viņiem skaidri un gaiši bankā pateikts: ar jums šeit nevaram sadarboties, bet ejiet uz Lietuvu, tur mūsu filiāle drīkst.

Jo vairāk, ja arī tiem, kas vienās valstīs skaitās saistīti ar tiem, kas sankciju sarakstos, izdodas atvērt kontus citās valstīs.

Izdodas. Tas nozīmē, ka citur nav tāda policejiskā jeb iebiedēšanas režīma, kā tas ir Latvijā. Arī Lietuvā tāda režīma nav. Es neticu, ka tur faktiskā korupcija ir zemākā līmenī vai ka nelegālās naudas apgrozīšana ir klusa un mierīga.

Ja uzņēmēji to strikti pateiktu, varbūt tad ieklausītos arī politikas veidotāji. Bet tas nozīmē, ka Latvijā ekonomi-

kai jānoslīd uz leju, lai mēs pierādītu, ka īstenībā ir pārķāptas kādas loģiskās robežas. Jo tas, kas šobrīd bez krietna pamata ir iesaldēts vai cilvēkiem tiek atņemts, atpakaļ tiks prasīts un būs jāatdod pēc krietna laika. Un ziepes jau būs ievārtas tagad.

Protams, cīņa ar noziedzību ir nebeidzama. Absurds domāt, ka ar policejiskām metodēm Latviju pataisis tīru no korupcijas. Cīņai šajā jomā vajag būt, bet tiesiskā ceļā. Nevar visus sašķirot baltos un melnos, nevar ar nazi griezt. Ir jānoķer, jāpierāda, jāstāda, lai ir mācība arī citiem.

Mēs kādreiz deviņdesmitajos gados teicām: nosakiet tā, ka par šādu neskaidrās naudas izcelsmes neatklāšanu kā sodu uzliek ienākuma nodokli dubultā apmērā. Bet neatņemiet visu viņam piederošo. Cilvēks būs ieinteresēts maksāt vienreiz ienākuma nodokli, nevis riskēt pazaudēt daudz. Jo nelikumīgi iegūtais varbūt arī neregistrētais darbs, teiksim, strādā melnajās brigādēs par celtnieku, saņem naudiņu, par to nebūs nomaksāti nodokļi, taču tik un tā to nevar dēvēt par noziedzīgu naudu – tā ir personas nopelnīta, jā, nenomaksājot nodokļus, par ko tieši tad var sodīt. Bet tā nav noziedzīga nauda.

Juridiski tā laikam ir. Taču cilvēki saka: tiesas netiek galā, sankcijas bija vienīgā iespēja...

Ziniet, tas ir diktatūras attaisnojums. Es negribētu teikt, ka proletariāta diktatūra tādā režīmā darbojas – protams, tur bija uzreiz ar nošaušanu. Tagad ir mūsdienīgākas metodes – atņemot naudu. Ekspropriējot personas mantu, prezumējot, ka tā ir noziedzīgi iegūta, un tā šis subjekts tiek izslēgts no spēles. Lai varam teikt, ka esam ieguvuši valsts budžetā naudiņu. Ārzemēm varam tad ziņot, kā mēs cīnāmies pret negodīgajiem. Latvijas cilvēki, kuriem nav daudz naudiņas, priecājas: re, kā tas bagātais nu ir aptūrēts. Līdz ar to esam saņēmuši rezultātu, kas normālā demokrātiskā valstī izskatītos panākts ar nelogiskām, nedemokrātiskām metodēm.

Var pasmieties, ka tādas metodes patīk vienai no varas partijām, bet, ja koalīcija, kurā ir dažādas partijas, kaut kādas intereses dēļ piekrit šādai metodei, ir pamats bazām par visas valsts kopējo politiku.

Kādā veidā to mainīt?
Jo vairāk sabiedrība par to runās, jo labāk. Jo, manuprāt, katrs brīdinājums bišķīt liek piesargāties tiem, kam šādas metodes patīk. Prasme vadīt valsti nozīmē nevis sodus un nevis iebiedēšanu, bet gan spēju īstenot tādu politiku, lai cilvēki valsti cienītu un aizcienas vai mīlestības pret valsti gribētu darīt labu. ●

REĢISTRĒJIES

Subject:
Creativity

UN SAŅEM DĀVANĀ PLĀNOTĀJU

WWW.SUBJECTCREATIVITY.LV

Ad|Diction
OneStepAgency

Diena